

Tu vzniká otázka, zda je lepší, když ho lidé milují, než když se ho bojí, nebo naopak. Každý odpoví, že by ho měli i milovat, i se ho bát. Ale poněvadž je ne-nesnadné tyto dvě věci spojit, je mnohem bezpečnější, když se ho bojí, než když ho milují, je-li už třeba jedné z těch dvou věcí se vzdát. O lidech lze totiž obecně říci, že jsou nevďeční, vrtkaví, pokrytečtí, zbabělí před nebezpečím a žádostiví zisku. Pokud jim činíš dobře, jsou zcela na tvé straně, a jak jsem už řekl, dají za tebe krev, majetek, život i své syny, když je nouze daleko. Ale jakmile se k tobě přiblíží, tu proti tobě povstanou. Vladaře, který se zcela spoléhal na jejich slova a neučinil jiná opatření, čeká zkáza, protože přátelství, která si získáváme penězi a nikoli velikostí a šlechtností ducha, jsme sice koupili, ale nemáme je a v čas potřeby nám nejsou nic platná. Lidé se méně bojí uškodit tomu, kdo chce být milován, než tomu, kdo budí strach. Lásku totiž udržuje pouto povinnosti, které se přetrhne pokaždé, jde-li o osobní prospěch, protože lidé jsou zlí. Strach se však udržuje obavou z trestu, a ta neopouští člověka nikdy. Nicméně má vladař budít strach jen tak, aby se, nezíská-li si už lásku, vyhnul aspoň nenávisti, neboť být obáván a nebýt přitom nenáviděn se nikterak nevylučuje. A nenávisti ujde vladař vždy, nechá-li na pokoji majetek svých občanů a poddaných a jejich ženy. A je-li přece nucen připravit někoho o hrdlo, má to učinit tehdy, když k tomu má dostatečné ospravedlnění a zjevný důvod. Ale hlavně nechat na pokoji cizí majetek, poněvadž lidé rychleji zapomenou na otcovu smrt než na ztrátu majetku. A pak důvodů k odnětí majetku je vždy dost. Kdo začne žít z loupeže, najde si vždy důvod, jak se zmocnit cizího jmění. Naproti tomu důvodů k odnětí života je méně a dříve se jich nedostává.

Když však je vladař u vojska a velí velikému množství vojáků, tu je zcela nezbytné, aby nedbal na to, bude-li se o něm říkat, že je krutý. Neboť nikdo bez pověsti, že je krutý, neudrží nikdy vojsko sjednocené a schopné válečné akce. K obdivuhodným činům Hanibalovým⁴⁰ patří to, že ačkoliv měl obrovské vojsko, složené z nesčetných lidských plemen, a vodil je do války v cizích zemích, nikdy mu v něm nevznikly rozbroje ani mezi vojáky navzájem, ani proti vladaři, ať se vojsku vedlo dobře, nebo zle. Příčinou toho nemohlo být nic jiného než jeho nelidská krutost, která spolu s jeho nesčetnými vynikajícími vlastnostmi budila v očích vojáků úctu i hrůzu. Ale ostatní vlastnosti by bez ní k dosažení takového výsledku nestačily. Nerozvážní spisovatelé jednak tuto jeho činnost obdivují, jednak odsuzují její hlavní příčinu. Do jaké míry je pravda, že by k tomu ostatní vynikající vlastnosti nestačily, můžeme sledovat na Scipionovi, jednom z nejznamenitějších lidí nejen ve své době, nýbrž pokud lidská paměť vůbec sahá:

40 Hanibal (247–183 př. Kr.), neproslulejší vojevůdce Kartagiňanů v jejich válkách s Římem, porazil Římany na jejich vlastním území a ohrozil v kořenech sám Řím výpravou přes Hispánii, Gallii, Alpy na italskou půdu. O jeho krutosti mluví Řek Polybios i Říman Titus Livius. Srov. i pozn. 37.